

Ergenlerde Siber Zorbalığın Yordayıcısı Olarak Algılanan Sosyal Yetkinlik ve Toplumsal Kaygı

Perceived Social Competence and Social Anxiety as a Predictor of Cyberbullying in Adolescents

DOI = [10.17556/jef.01832](https://doi.org/10.17556/jef.01832)

Bünyamin ATEŞ*, Muhammet GÜLER**

Özet

Bu araştırmada algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin ergenlerin siber zorbalık düzeylerini ne kadar yordadığı incelenmiştir. Bu çalışmanın araştırma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Erzincan il ve ilçe merkezlerinde lise kademesinde eğitim-öğretime devam eden ve seçkisiz olarak belirlenen 231(%54.9) kız, 190 (%45.1) erkek olmak üzere toplam 421 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 15.95'dir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği, Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeği, Sosyal Kaygı (Anksiyete) Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler çoklu doğrusal regresyon analizinden adımsal (stepwise) regresyon analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, algılanan sosyal yetkinlik, siber zorbalık, toplumsal kaygı

Abstract

This study is to examine how perceived social competence and social anxiety variables predict cyber bullying level of adolescents. The research group of this study consists of 421 students including 231 females (%54.9) and 190 males (%45.1) who are ongoing their education in high school grade in 2015-2016 academic year in Erzincan province and districts centers and selected randomly. The average age of research group is 15.95. Cyber Victimization and Bullying Scale, Perceived Social Competence Scale, Social Anxiety Scale, Personal Information Form are utilized as data collection tools in this study. The data obtained in the study are examined by using multiple linear regression analysis and stepwise regression

*Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Erzincan-Türkiye

Bunyaminates81@gmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Eğitim Bakanlığı muhammetguler@hotmail.com

analysis methods. According to the findings, perceived social competence and social anxiety variables are significant predictors of cyber bullying variable.

Keywords: Adolescents, perceived social competence, cyber bullying, social anxiety

GİRİŞ

Hızlı bir şekilde gelişen iletişim ve bilgi teknolojisinin beraberinde getirdiği bir sorun ve alanda yeni bir kavram olan “siber zorbalık” kavramı araştırmacıların son zamanlarda üzerine yoğunlaştıkları bir kavram olmuştur. Siber zorbalık kavramı ilk olarak Belsey (2004) tarafından tanımlanmıştır. Ona göre siber zorbalık, bilgi ve iletişim araçlarını kullanarak karşıdakine zarar vermeyi amaçlayan, bir grup ya da kişi tarafından kasıtlı olarak yapılmış tekrar eden düşmanca bir davranıştır. Patchin & Hinduja (2012) ise siber zorbalığı bilgisayar, cep telefonu, tablet bilgisayar, dijital kamera veya başka elektronik cihazlar kullanılarak yapılan; karşıdakine zarar vermeyi içeren ve onu psikolojik, sosyal ve duygusal olarak olumsuz etkileyen ve tekrar eden davranışlar olarak tanımlamışlardır.

Willard (2007), siber zorbalığı yedi alt boyutta ele almıştır. Bunlar; 1-Öfkeli ve kaba dil ile elektronik mesajlar kullanılarak yapılan hakaret veya tehdit içerebilen “Çevrimiçi Kavga”. 2-Karşısındakine, tekrar tekrar, saldırgan, kaba ve hakaret içeren mesajlar gönderme olan “Rahatsızlık Verme”. 3- Çevrimiçi ortamda birisi hakkında kötü ve kaba bir şekilde konuşma. Küçük düşürücü yorumlar gönderme, acımasızca dedikodu yapma ve onun itibarına ve arkadaşlıklarına zarar veren söylentiler çıkarma. Ayrıca bunları içeren web sayfaları ve web siteleri oluşturma olan “Kötüleme”. 4- Bir kişiyi kötü göstermek, başını belaya sokmak, tehlikeye atmak, itibarını ve arkadaşlıklarını zedelemek için bir kişinin hesabını ele geçirip o kişiymiş gibi mesajlar gönderme olan “Kimliğe Bürünme”. 5- Bir kişinin özel, utanç verici bilgi, resimlerini çevrimiçi ortamda veya cep telefonu aracılığıyla paylaşma ve bunları paylaştıktan sonra birisiyle bunlar hakkında konuşma olan “İfşa Etme”. 6- Birisini kasıtlı ve acımasızca çevrimiçi bir gruptan dışlama olan “Sanal Dışlama”. 7- Tekrar eden bir şekilde son derece korkutucu olan ve zarar vermekle tehdit eden, yoğun taciz ve iftira içeren mesajlar gönderme olan “Siber Taciz”dir.

Gelişen teknoloji insanların hayatını kolaylaştırdı ve insanlar günlük işleri daha az enerji ile daha hızlı bir şekilde yapar hale geldiler. Bilgi ve iletişim kaynaklarına çok hızlı bir şekilde ulaşma imkânına sahip oldular. Artık 21. yüzyılda teknoloji sadece hayatı kolaylaştırmak için değil eğlence için dahi son derece sıklıkta kullanılmakta ve birçok bireyin özellikle de çocuk ve ergenlerin hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuş durumdadır. Gelişen bu teknolojinin birçok faydası olmakla birlikte bir takım olumsuzlukları da olmaktadır. Son yıllarda, adına siber zorbalık denilen, modern teknolojik cihazlar ve özellikle cep telefonu ve internet aracılığıyla saldırganlık içeren yeni bir zorbalık biçimi ortaya çıktı. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar henüz çok erken bir aşamada olmakla beraber ergenlerin bilgisayar, cep telefonu elektronik cihazları kullanımı gittikçe artmaktadır (Slonje & Smith, 2008). Özellikle cep telefonu ve internetin, ergenler tarafından ebeveynlerinin kontrolü olmaksızın kullanımı çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Siber zorbalığın da bu sorunlardan biri olduğu düşünülmekte ve ergenler arasında bu davranışı gösterme düzeyinin tespiti ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesinin hem önleyici ruh sağlığı açısından hem de gelişim alanları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan alan yazın incelenmesinde siber zorbalığın günlük internet kullanım süresi, anne-baba eğitim düzeyi, ebeveyn denetimi, okula aidiyet duygusu, algılanan akademik başarı, öznel iyi oluş ve cinsiyet gibi farklı değişkenlerle ilişkili olduğu gibi (Akbaba & Eroğlu, 2013; Navarro, Ruiz-Oliva, Larrañaga & Yubero, 2015; Peker, Eroğlu & Ada, 2012; Rice *et al.*, 2015; Wong, Chan & Cheng, 2014) empati, kişiler arası duyarlılık, algılanan sosyal destek gibi sosyal içerikli değişkenlerle de ilişkili olduğu görülmüştür (Batmaz & Ayas 2013; Peker & Eroğlu, 2015; Rey, Lazuras, Casas, Barkoukis, Ruiz, & Tsorbatzoudis, 2016). Siber zorbalığın gerçek sosyal ortamda değil de sanal bir alanda gerçekleştiriliyor olması toplumsal kaygı, korku, kaçınma veya yetersizlik algılarından dolayı bireyler gerçek sosyal ortamda gerçekleştiremedikleri davranışları hatta siber zorbalık boyutuna varıcı davranışları sanal ortamda gerçekleştirebilirler. Çünkü genellikle zorbalık yaptıkları kişilerle gerçek sosyal ortamda gerçek kimlikleri ile karşılaşma olasılıkları çok düşüktür. Bu duruma bağlı olarak bireyler sanal alanda gerçek yaşamdan farklı davranışlar

gösterebilirler. Bu noktadan hareketle siber zorbalığın toplumsal kaygı ve sosyal yetkinlik algısıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Siber zorbalığın sanal ortamda gerçekleştiriliyor olmasının gerçek sosyal alanda toplumsal kaygı, korku ve yetersizlik gibi durumlara bağlı olarak sosyal ilişkilerde sorun yaşayan bireyler açısından ele alınmasının yani algılanan sosyal yetkinliğin ve toplumsal kaygının siber zorbalık değişkeni için anlamlı düzeyde birer yordayıcı olup olmadığının bilinmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

DSM-5’de toplumsal kaygı/sosyal fobi, kişinin başkalarıyla değerlendirilebilecek olduğu bir ya da birden çok toplumsal durumda belirgin bir kaygı duyması olarak tanımlanmıştır. Kişinin olumsuz olarak değerlendirilecek bir biçimde davranmaktan veya kaygı duyduğuna ilişkin belirtiler göstermeyle ilgili korkuları vardır. Duyulan kaygı sürekli olup gerçek durumla ve kültürel-toplumsal bağlarla orantısızdır. Kaygı bir maddenin kullanımı ya da başka bir sağlık durumuna bağlı olarak ortaya çıkan fizyolojik durumdan bağımsızdır. Yaşanılan toplumsal kaygı bireyde toplumsal, mesleki ve diğer alanlarda işlevsellik kaybına neden olur (DSM-5, 2014).

Toplumsal kaygının, *duygusal* (aptalca görünmekten veya küçük düşeceğinden korkma, diğerlerinin kendisi hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunacağından korkma) *fizyolojik* (yüz kızarması, nefes almada güçlük, kalp çarpıntısı, göz teması kuramama), *davranışsal* (sessiz kalma, kekeleme, sosyal ortamlardan uzak durma, yeni insanlarla tanışmaktan kaçınma, otoriteden çekinme, göz kontağı kurmaktan kaçınma) ve *bilişsel* (sosyal durumlarla ilgili işlevsel olmayan olumsuz düşünceler, beğenilmeme veya olumsuz değerlendirme beklentisi) belirtileri vardır (Kearney, 2005; Kuzucu, 2013).

Bireyin yaşamının değişik alanlarında önemli bir role sahip olan sosyal yetkinlik kavramı ise, diğer bireylerle başarılı etkileşimlerde bulunabilme yeterliliği olarak tanımlanır (Giromini *et al.*,2016). Sosyal yetkinlik, kişinin belirli bir sosyal görevle ilgili sergilemiş olduğu performansı hakkındaki hüküm ve değerlendirmelerdir (Gresham, Sugai & Horner, 2001). Sosyal yetkinlik, bireyin sosyal ilişkilerinde etkili olmasını ifade eder (Ferris, Perrewé & Douglas, 2002). Bireyin sosyal yetkinliği üzerinde bireyin geçmiş deneyimleri ve bireyin sosyal çevresinden aldığı tepkiler etkilidir (Coleman, 2003).

Sosyal yetkinlik işbirliği, iletişim, empati, öz-farkındalık ve öz-yeterlik bileşenlerinden oluşur (Simões, Matos & Social, 2012). Bir bireyin sosyal yetkinlik standartları üzerinde değerlendirme, görev, ölçüt, yaş, cinsiyet, rol, statü, kültür vb. faktörler etkilidir (Ford, 1982; Torres, Cardelle-Elawar, Mena, & Sanchez, 2003; Rose-Krasnor,1997). Sosyal yetkinlik ile sosyal uyum ve ruh sağlığı arasında pozitif bir ilişki vardır (Connolly, 1989).

Siber zorbalık konusunda yapılan alan yazın taramasında siber zorbalığın farklı değişkenlerle birlikte ele alınıp incelendiği araştırmalara rastlanmakla birlikte siber zorbalığın toplumsal kaygı ve algılanan sosyal yetkinlikle birlikte incelendiği her hangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan bu çalışma alan açısından önemli ve değerli görülmektedir. Özellikle bu çalışmanın gelişim alanları ve dönemleri açısından kritik bir dönem olan ergenlik dönemindeki bireylerle yürütülmesinin de çalışmanın önemine katkı sunduğu ve güncel bir sorun olan siber zorbalık düzeylerini yordayıcı değişkenlerin belirlenmesinin, bilinmesinin ruh sağlığı açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri ergenlerin siber zorbalık düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu problem cümlesine bağlı olarak çalışmanın alt problemleri şunlardan oluşmuştur: Algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri; a) Birlikte ergenlerin siber zorbalıklarının ne kadarını yordamaktadır? b) Bu değişkenlerin her birinin ergenlerin siber zorbalık düzeylerini yordamadaki güçleri ne kadardır? c) Bu değişkenlerin ergenlerde siber zorbalığı yordamadaki önem sırası nedir?

Yöntem

Araştırma modeli: Bu araştırma, algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin ergenlerin siber zorbalık düzeylerini ne kadar yordadığını incelenmeye yönelik ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

Araştırma grubu: Bu çalışmanın araştırma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Erzincan il ve ilçe merkezlerinde lise kademesinde eğitim-öğretime devam eden ve seçkisiz olarak belirlenen 231(%54.9) kız, 190 (%45.1) erkek olmak üzere toplam 421 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 15.95'dir.

Veri Toplama Araçları

Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği: Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeğini Çetin, Yaman ve Peker (2011) geliştirmiştir. Ölçek birisi siber zorbalık (SZF) diğeri de siber zorbalığa maruz kalma (SMF) deneyimlerini ölçen ve her birisi 22 sorudan oluşan iki paralel formdan ve siber dilsel zorbalık/mağduriyet, kimliği gizleme ve siber sahtecilik olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Katılımcılar siber zorbalık deneyimlerini “Ben Yaptım” kısmında, siber zorbalığa maruz kalma deneyimlerini ise “Bana Yapıldı” kısmında yer alan ve “5”(Daima)’den “1”(Asla)’e kadar uzanan 5’li likert tipi derecelendirme aracılığıyla belirtmektedir. SMF’de puanların yükselmesi siber zorbalığa maruz kalma, SZF’de puanların yükselmesi ise siber zorbalık yapma durumlarının arttığına işaret etmektedir. İç tutarlık güvenilirlik katsayısı SMF için .89 olarak bulunmuştur. Ayrıca SMÖ’nün iç tutarlık katsayıları SS alt boyutu için .86, SDZ alt boyutu için .80 ve KG alt boyutu için .68 olarak belirlenmiştir. SZF’nin iç tutarlık katsayısı .89 olarak saptanmıştır. SZÖ’nün alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları ise, SS için .83, SDZ için .81 ve KG için de .69 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında yapılan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ölçeğin toplamı için .82 olarak belirlenmiştir.

Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeği: Ölçek Anderson-Butcher, Iachini & Amorose, (2007) tarafından geliştirilmiş ve Sarıçam, Akın, Akın, & Çardak, (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Algılanan Sosyal Yetkinlik Ölçeğinin yapı geçerliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde orijinal formla tutarlı olarak 6 maddeden oluştuğu ve maddelerin tek boyutta toplandığı görülmüştür ($\chi^2=7.34$, $sd=7$, $RMSEA=.010$, $CFI=1.00$, $RFI=0.99$, $IFI=1.00$, $AGFI=.98$, $GFI=.99$, $NFI=.99$ ve $SRMR=.018$). Ölçeğin faktör yükleri .57 ile .80 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .80 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .52 ile .66 arasında sıralandığı bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .81 olarak belirlenmiştir.

Sosyal Kaygı (Anksiyete) Ölçeği (SKÖ): Ölçek Özbay-Palancı (2001) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek (1) sosyal kaçınma, (2)

kritize edilme kaygısı ve (3) bireysel değersizlik duygusu olarak üç faktörden oluşur. Testin kriter geçerliği için kullanılan MMPI Si alt testi ile $r=.43$, $p<.001$, SCL alt testlerinden kişiler arası ilişkilerde duyarlılık alt testi ile, $r=.51$, $p<.001$, kaygı testi ile, $r=.25$, $p<.01$, fobik anksiyete alt testi ile $r=.36$, $p<.001$, depresyon alt testi ile $r=.40$, $p<.001$ düzeyinde kuramsal açıklamaya uygun pozitif lineer ilişkilerin bulunduğu görülmüştür. Güvenirlik hesaplamaları ile dağılıma ilişkin uygunluğun elverişliliği analiz edilmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda $F=68.58$, $p<.001$ düzeyinde sonuç anlamlı bulunmuştur. Güvenirlik hesaplamaları için test içi tutarlılık yöntemi ile hesaplanan Cronbah Alfa değeri .89'dur. Test likert tipi 0-4 aralığında beşli derecelendirmeye sahiptir. Alınan puanların yükselmesi SK düzeyinin yükseldiğini göstermektedir (Özbay-Palancı, 2001). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .86 olarak belirlenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin kişisel bilgilerini elde edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları öğrencilere araştırmacılar tarafından gruplar halinde uygulanmıştır. Veri toplama araçları gruplara uygulanmadan önce araştırmacının amacı hakkında bilgi verilmiştir. Her bir grupta uygulamalar yaklaşık olarak 45 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikli olarak verilerin çoklu doğrusal regresyon analizi için uygun olup olmadığına belirlemek için veri setlerinin normalliği ve doğrusallığı değerlendirilmiştir. Normallik (çok değişkenli) ve doğrusallık varsayımlarını güçleştiren uç değerlerin olup olmadığı mahalalanobis uzaklığı (13.82), cook's (Cook' <1) ve Leverage Values (.000 - .020) değerlerine göre incelenmiştir. Buna ek olarak veri setlerinin basıklık, çarpıklık değerlerine, saçılım ve histogram grafiklerine de bakılmıştır. 12 kişiye ait veriler veri analizini etkileyecek düzeyde uç değerlere sahip olmalarından dolayı veri setinden çıkarılmıştır. Veri setlerinin doğrusallık ve normallik koşullarını sağlamanın yanı sıra yordayan değişken sayısı esas alındığında örneklem büyüklüğünün de yeterli sayıda olduğu görül-

müştür. Çoklu doğrusal regrasyon analizinin diğer bir varsayımı olan yordayıcı değişkenler arasında yüksek bağıntı katsayısının bulunmaması koşulu için yordayıcı değişkenler arasındaki ikili korelasyon katsayıları, tolerans değeri, VIF ve CI değerleri incelenmiştir. Yordayıcı değişkenler arasında çoklu bağlantılık olarak tanımlanabilecek .80 üzerinde bir korelasyon değerinin olmadığı (Tablo1), tolerans değerinin .20'den yüksek, VIF değerinin 10'dan küçük ve CI değerinin ise 30'dan küçük olduğu belirlenmiştir. Son olarak hataların bağımsız olması şartını incelemek için Durbin-Watson değerine bakılmış; değer 1-3 arasında (DW=1.72) olduğu ve sorun teşkil etmediği görülmüştür.

Yapılan bu işlemlere bağlı olarak elde edilen verilerin çoklu doğrusal regresyon analizi için uygun olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler çoklu doğrusal regresyon analizinden adımsal (stepwise) regresyon analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmada .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır (Akbulut, 2010; Büyüköztürk, 2011; Seçer, 2015).

Bulgular

Bu bölümde önce yordanan değişken (Siber Zorbalık) ile yordayıcı değişkenler (Algılanan Sosyal Yetkinlik, Toplumsal Kaygı) arasındaki ilişkiler incelenmiş (Tablo 1). Daha sonra ise çoklu doğrusal regresyon analizinden adımsal (stepwise) regresyon analiz yapılmış sonuçlar tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1 *Siber Zorbalık, Algılanan Sosyal Yetkinlik ve Toplumsal Kaygıya İlişkin Korelasyon Katsayıları*

	Siber Zorbalık	Sosyal Yetkinlik	Toplumsal Kaygı
Siber Zorbalık	1		
Sosyal Yetkinlik	-.508**	1	
Toplumsal Kaygı	.306**	-.226**	1

**P<.01

Tablo 1 incelendiğinde siber zorbalık ile algılanan sosyal yetkinlik arasında negatif, siber zorbalık ile toplumsal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Adımsal (stepwise) regresyon analizine ilişkin yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenle ilişkisini ve dolayısı ile yordanan değişkendeki değişimi açıklama derecesinin anlamlılığını test eden ANOVA tablosu incelendiğinde, açıklanan varyansın ya da regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F_{1/419}=145.83$; $F_{2/418}=88.27$; $p<.01$). Buna göre yordayan değişkenler model üzerinde yordama işlemini başarı ile yerine getirmiştir.

Tablo 2 *Siber Zorbalığın Yordanmasına İlişkin Adımsal Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları*

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Std. Edilmiş Kat.Say.	t	İkili r	Kıs. r	R	R ²
	B	Std. Hata						
1.(Sabit)	44.45	1.23		35.96**			.508 ^a	.258
A.S.Y.	-.616	.051	-.508	-12.07**	-.508	-.508		
2.(Sabit)	37.81	1.83		20.63**			.545 ^b	.297
A.S.Y.	-.560	.051	-.463	-10.98**	-.508	-.473		
T.K.	.090	.019	.202	4.80**	.306	.229		

** $P<.01$, A.S.Y.(Algılanan Sosyal Yetkinlik), T.K. (Toplumsal Kaygı)

Tablo 2 incelendiğinde adımsal regresyon analizi siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordadığı için algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin adımsal regresyon analiz sürecinde işlem gördüğü belirlenmiştir. Hem beta değerleri ve hem de kısmi ve ikili korelasyon katsayıları incelendiğinde siber zorbalık ile algılanan sosyal yetkinlik değişkeni arasında negatif, siber zorbalık ile toplumsal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin birlikte ergenlerde siber zorbalığa ilişkin toplam varyansın yaklaşık % 30'nu açıklamaktadır ($R=.545$; $R^2=.297$; $P<.01$).

Adımsal regresyon analizinin birinci adımında incelenen algılanan sosyal yetkinlik değişkeninin ergenlerin siber zorbalıklarını yordamada Beta katsayısı $-.508$ 'dir. Beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları anlamlı bulunmuştur ($t=-12.07$; $P<.01$). Tek başına algılanan sosyal yetkinlik değişkeni ergenlerin siber zorbalıklarının yaklaşık % 26'sını açıklamaktadır. ($R=.508$; $R^2=.258$).

Adımsal regresyon analizinin ikinci adımında modele algılanan sosyal yetkinlik değişkenine toplumsal kaygı değişkeni de eklenmiştir.

Siber zorbalığı etkileyen diğer değişkenler sabit tutulduğunda algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri birlikte siber zorbalığın yaklaşık % 30'nu açıklamaktadır ($R=.545$; $R^2=.297$). Modeldeki diğer değişkenler sabit tutulduğunda algılanan sosyal yetkinlik değişkeninin Beta katsayısı $-.463$; toplumsal kaygı değişkeninin Beta katsayısı $.202$ 'dir. Beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları anlamlı bulunmuştur ($t_{ASY}=-10.98$; $P<.01$ / $t_{TK}=4.80$; $P<.01$).

İkinci adımda modele giren değişkenlerin beta katsayıları ve beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçlarına göre algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin siber zorbalığı anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Modeldeki değişkenlere ilişkin Beta değerleri dikkate alındığında ergenlerin siber zorbalıklarını birinci sırada algılanan sosyal yetkinlik ikinci sırada toplumsal kaygı değişkenlerinin anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle yordayıcı değişkenlerin siber zorbalık üzerindeki görece önem sırası algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygıdır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonucunda ergenlerin siber zorbalıkları ile algılanan sosyal yetkinlikleri arasında negatif, siber zorbalıkları ile toplumsal kaygıları arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Çalışmada algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin siber zorbalık değişkeninin anlamlı düzeyde yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir. Bu iki değişken siber zorbalığın yaklaşık % 30'nu açıklamıştır. Ergenlerin siber zorbalıklarını birinci sırada algılanan sosyal yetkinlik ikinci sırada toplumsal kaygı değişkenlerinin anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Yukarıdaki sonuçlara bağlı olarak içinde bulunulan yüzyılda teknoloji ve bilgideki değişim ve gelişme başta bilgiye hızlı bir şekilde ulaşmak gibi pozitif bir etkisinin yanı sıra siber zorbalık gibi negatif bir etkisinin de olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Başka bir ifadeyle gelişme ve değişim bir taraftan bireylerin yaşamı üzerinde pozitif bir etki oluştururken diğer taraftan bireysel ve toplumsal açıdan istendik olmayan sonuçlara da yol açabilmektedir. Bu durum bilgi ve iletişim bağlamında teknolojik gelişmelerde daha açık bir şekilde görülebilir. Bu bağlamda bilgisayar ve iletişimsel teknolojik gelişmelere bağlı olarak siber zorbalık kavramı güncel bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Siber zorbalığın, genellikle bilgisayar, cep telefonu gibi araçlar yoluyla karşısındakine zarar vermek amacı ile yapılan tekrarlı bir davranış olduğu bilinmektedir. Siber zorbalık sanal bir ortamda karşısındakine tehdit, hakaret ve saldırganca mesajlar gönderme, konuşmalar yapma şeklinde yapılabilmektedir. Bu bağlamda siber zorbalık ve onunla ilişkili olan değişkenlerin bilinmesinin bu olumsuz davranışın ortadan kaldırılması ya da en aza indirgenebilmesi bakımından önemli ve değerli olduğu düşünülmektedir.

Böylesi istenmedik davranışın önlenmesi her gelişim dönemindeki bireyler için önemli olmakla birlikte kritik bir dönem olan ergenlik dönemindeki bireyler açısından bu daha da fazla önem kazanmaktadır. Çünkü bilinmektedir ki ergenlik döneminin başarılı bir şekilde geçirilmesi ergenin şimdi ve gelecekte ki yaşamı üzerinde pozitif yönde bir etki oluşturabileceği gibi olumsuz, başarısız bir şekilde geçirilmesi de olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu bakımdan ergenin şimdisi ve geleceğini negatif bir şekilde etkileyebilecek olumsuz bir davranış olan siber zorbalık davranışıyla ilgili yapılan çalışmaların gelişimsel, psikolojik ve toplumsal açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerle yapılan bu çalışma sonucunda ergenlerde siber zorbalığı birinci sırada algılanan sosyal yetkinlik değişkeninin anlamlı düzeyde yordadığı ve aralarında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle ergenlerin algılanan sosyal yetkinlik düzeyleri arttıkça siber zorbalık davranışlarının azaldığı görülmektedir. Konuyla ilgili alan yazın taramasında siber zorbalık davranışına neden olan bazı faktörlerin olduğu belirlenmiştir. Bunlardan bazıları; kötü aile yönetimi (Hemphill & Heerde, 2014), düşük empati düzeyi, yetersiz düzeyde akran onayı (Doane, Pearson, & Kelley, 2014), yetersiz ebeveyn kontrolü ve aile içi şiddet (Low & Espelage, 2013), ahlaki boş vermişlik (Kowalski, Giumetti, Schroeder, & Lattanner, 2014), uzun süre internet kullanımı, yüksek saldırganlık düzeyi ve kendini kontrol eksikliği (You & Lim, 2016)'dir. Alan yazında siber zorbalığın farklı değişkenlerle birlikte incelendiği görülmekle birlikte siber zorbalığın algılanan sosyal yetkinlikle birlikte incelendiği her hangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Algılanan sosyal yetkinlik düzeyi üst düzeyde olan bir ergenden kaliteli sosyal ilişkiler beklendiği gibi başkalarına gerçek ve sanal ortamda zarar verici davranışlar göstermesi beklenmemektedir. Algılanan sosyal yetkinlik düzeyi yüksek olan bir ergenin sosyal ilişkilerde kendini yeterli, yetkin algıladığı ve ilişkilerinde karşılaşacağı sorunlara da rasyonel bir şekilde yaklaşabileceği için sanal bir ortamda başkalarına zarar verici davranışlardan uzak duracağı düşünülmektedir. Gerek bu düşünce bağlamında gerekse araştırma sonucu bağlamında ergenleri siber zorbalık içeren davranışlardan uzak tutmanın bir yolunun da onların sosyal yetkinlik algılarını güçlendirmeden, artırmadan geçtiği söylenebilir. Ergenlerin sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı bir yaşam sürmeleri için sosyal açıdan kendilerini üst düzeyde yetkin algılayan bireyler olarak yetiştirilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir başka sonuca göre de ergenlerde siber zorbalığı ikinci sırada toplumsal kaygı değişkeninin anlamlı düzeyde yordadığı ve aralarında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonucu başka bir şekilde ifade etmek gerekirse ergenlerde toplumsal kaygı düzeyi arttıkça siber zorbalık davranışları da artmaktadır. Konuyla ilgili yapılan incelemelerde siber zorbalık davranışı üzerinde yalnızlık, empati (Brewer & Kerslake, 2015), algılanan sosyal destek (Peker ve Eroğlu 2015), arkadaş ortamı (Yaman ve Peker, 2012), düşük yaşam kalitesi (Fletcher *et al.*, 2014), engellenme (Wong, Cheung, Xiao, & Chan, 2015) gibi değişkenlerin etkili olduğu belirlenmiştir. Alan yazında siber zorbalık değişkenin farklı değişkenler açısından incelendiği çalışmalar belirlenmiş olmakla birlikte toplumsal kaygı değişkeni açısından incelenen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Siber zorbalığın gerçek, fiziksel ortamda değil de sanal alanda ve çoğunlukla da gerçek kimliğin saklanması şeklinde yapılması onu gerçek ortamda yapılan zorbalıklardan farklı kıldığını düşünülmektedir. Bu bakımdan da bireyler sanal ortamda fiziksel, gerçek ortamda sergiledikleri davranışlardan farklı davranışlar sergileyebilirler. Örneğin, gerçek sosyal bir çevrede çekingen olan birey sanal ortamda çok rahat bir şekilde zorbalığa varan saldırganca davranışlar gösterebilir. Yine gerçek sosyal bir ortamda toplumsal kaygı, korku, kaçınma gibi davranışlar gösteren bir birey bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla

zorba davranışlar da bulunabilir. Bu açıklamalar ve araştırma sonucu bağlamında ergenlerin sosyal ilişkilerini etkili, kaliteli ve kaygıdan uzak bir şekilde sürdürmeleri onları siber zorbalıktan uzak tutabilir. Bu bakımdan ergenlerin etkili ve kaliteli sosyal ilişkiler sürdürebilmeleri için desteklenmelerinin, gerekli ruh sağlığı çalışmalarının yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma sonunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Bu çalışmanın araştırma grubunu ergenler oluşturmuştur. Başka bir çalışmada farklı araştırma gruplarıyla yürütülebilir.
- Bu çalışmada siber zorbalığın yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenleri incelenmiştir. Siber zorbalık değişkeni farklı değişkenlerle de ele alınıp incelenebilir.
- Bu çalışmada algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı değişkenlerinin siber zorbalık değişkeninin anlamlı düzeyde yordayıcıları olduğu tespit edilmiştir. Bu bakımdan ergenlerde siber zorbalık davranışını önlemenin bir yolu olarak onların sosyal yönlerini güçlendirici çalışmalara yer verilebilir.
- Okullarda siber zorbalık konusunda önleyici ruh sağlığı çalışmalarına (seminer, psiko-eğitsel çalışmalar vb.) yer verilebilir.

Kaynakça

- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Amerikan Psikiyatri Birliği.(2014). *Ruhsal bozuklukların tanınal ve sayımsal elkitabı*, (5. Baskı).(DSM-5), tanı ölçütleri başvuru elkitabı'ndan (Çev. E. Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Batmaz, M., & Ayas, T. (2013). İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 43-53.
- Belsey, B. (2004), "Cyberbullying", <http://www.cyberbully.ca>, 12.03.2016
- Brewer, G., & Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255-260.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Coleman, P. K. (2003). Perceptions of parent–child attachment, social self-efficacy, and peer relationships in middle childhood. *Infant and Child Development*. 12, 351-368.
- Connolly, J. (1989). Social self-efficacy in adolescence: Relations with self-concept, social adjustment, and mental health. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 21(3), 258-269.
- Çetin, B., Yaman, E., & Peker, A. (2011). Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. *Computers & Education*, 57(4), 2261-2271.
- Doane, A. N., Pearson, M. R., & Kelley, M. L. (2014). Predictors of cyberbullying perpetration among college students: An application of the theory of reasoned action. *Computers in Human Behavior*, 36, 154-162.
- Ferris, G. R., Perrewé, P. L., & Douglas, C. (2002). Social effectiveness in organizations: Construct validity and research directions. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 9(1), 49-63.
- Fletcher, A., Fitzgerald-Yau, N., Jones, R., Allen, E., Viner, R. M., & Bonell, C. (2014). Brief report: Cyberbullying perpetration and its associations with socio-demographics, aggressive behaviour at school, and mental health outcomes. *Journal of Adolescence*, 37(8), 1393-1398.
- Ford, M. E. (1982). Social cognition and social competence in adolescence. *Developmental Psychology*, 18(3), 323-340.

- Giromini, L., de Campora, G., Brusadelli, E., D'Onofrio, E., Zennaro, A., Zavattini, G. C., & Lang, M. (2016). Validity and reliability of the interpersonal competence questionnaire: Empirical evidence from an Italian study. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 113–123.
- Gresham, F. M., Sugai, G., & Horner, R. H. (2001). Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. *Exceptional Children*, 67(3), 331-344.
- Hemphill, S. A., & Heerde, J. A. (2014). Adolescent predictors of young adult cyberbullying perpetration and victimization among Australian youth. *Journal of Adolescent Health*, 55(4), 580-587.
- Kearney, C. A. (2005). *Social anxiety and social phobia in youth*. USA: Springer Science and Business Media Inc.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.
- Kuzucu, Y. (2013). *Küçükler için büyüklere çocuk ve ergen ruh sağlığı*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Low, S., & Espelage, D. (2013). Differentiating cyber bullying perpetration from non-physical bullying: Commonalities across race, individual, and family predictors. *Psychology of Violence*, 3(1), 39-52.
- Navarro, R., Ruiz-Oliva, R., Larrañaga, E., & Yubero, S. (2015). The impact of cyberbullying and social bullying on optimism, global and school-related happiness and life satisfaction among 10-12-year-old school children. *Applied Research in Quality of Life*, 10(1), 15-36.
- Özbay, Y. & Palancı. M. (2001, Eylül). *Sosyal kaygı ölçeği: geçerlik güvenilirlik çalışması*, VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2012). Cyberbullying: An update and synthesis of the research. (J. Patchin & S. Hinduja Eds.), *cyberbullying prevention and response: Expert perspectives* (pp. 13–35). New York: Routledge.
- Peker, A., & Eroğlu, Y. (2015). Ergenlerde algılanan sosyal destek ve siber zorbalığa eğilim arasındaki ilişkiler: Arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal desteğin aracı rolü. *TURKISH STUDIES-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(3), 1308-2140.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185-206.

- Rey, R. D., Lazuras, L., Casas, J. A., Barkoukis, V., Ruiz, R. O., & Tsorbatzoudis, H. (2016). Does empathy predict (cyber) bullying perpetration, and how do age, gender and nationality affect this relationship?. *Learning and Individual Differences, 45*, 275-281.
- Rice, E., Petering, R., Rhoades, H., Winetrobe, H., Goldbach, J., Plant, A., Montoya, J., Kordic, T. (2015). Cyberbullying perpetration and victimization among middle-school students. *American Journal of Public Health, 105*(3), 66-72.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development, 6*(1), 111-135.
- Sarıçam, H., Akın, A., Akın, Ü., & Çardak, M. (2013). Algılanan sosyal yetkinlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6*(3), 591-600.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi*. (2. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Simões, C., Matos, M., & Social, E. D. P. A. (2012). Risk behaviors in adolescents with special needs: Are social and emotional competences important?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 69*, 2219-2227.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian Journal of Psychology, 49*(2), 147-154.
- Torres, M. V. T., Cardelle-Elawar, M., Mena, M. J. B., & Sanchez, A. M. M. (2003). Social background, gender and self-reported social competence in 11-and 12-year-old Andalusian children. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology, 1*(2), 38-56.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign, IL: Research Press.
- Wong, D. S., Chan, H. C., & Cheng, C. H. (2014). Cyberbullying perpetration and victimization among adolescents in Hong Kong. *Children and Youth Services Review, 36*, 133-140.
- Wong, R. Y., Cheung, C. M., Xiao, S. B., & Chan, T. K. (2015). The instigating, impelling, and inhibiting forces in cyberbullying perpetration across gender. (Paper 109.), *PACIS 2015 Proceedings*.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *University of Gaziantep Journal of Social Sciences, 11*(3), 819 -833.
- You, S., & Lim, S. A. (2016). Longitudinal predictors of cyberbullying perpetration: Evidence from Korean middle school students. *Personality and Individual Differences, 89*, 172-176.

Extended Summary

Purpose

This study is aimed to examine how perceived social competence and social anxiety variables predict cyber bullying level of adolescents.

Method

This study is descriptive research in an scanning model. The research group of this study consists of 421 students including 231 females (%54.9) and 190 males (%45.1) who are ongoing their education in high school grade in 2015-2016 academic year in Erzincan province and districts centers and selected randomly. The average age of research group is 15.95. Cyber Victimization and Bullying Scale, Perceived Social Competence Scale, Social Anxiety Scale, Personal Information Form are utilized as data collection tools in this study. The data obtained in the study are examined by using multiple linear regression analysis and stepwise regression analysis methods.

Results

it is stated in the research results that adolescents cyber bullying has a negative correlation with perceived social competence and significantly positive relation with their social anxiety. In the study, it is confirmed that perceived social competence and social anxiety variables are significant predictor of cyber bullying variable. This two variables explained about % 30 of cyber bullying. It is found out that perceived social competence variable has significantly predicted the adolescents cyber bullying in first range and social anxiety variable in second range.

Discussion

In the current century technology and information has changed and developed but it is not overlooked that as well as its positive sites such as obtaining information quickly there are negative sites such as cyber bullying. The things that created by human hands are combination of positive and negative as general nature. It can clearly be seen in technologic improvements related to information and communication. While the favourables which change and development bring together impact the individuals lives in a positive way, the hitches may lead undesired results in individual and social angles. In this context, cyber bullying concept comes up as contemporary problem depending on informational and communicative technological developments. Cyber bullying is often known as repetitive behavior with the purpose to harm opposite through devices such as computer and mobile phone. Cyber bullying can be shaped as threat, defamation, sending offensive messages, making speeches to opposite person in virtual environment. In this context, knowing cyber bullying and related variables is anxiety as important and valuable for eliminating or at least minimizing the negative behaviors. In conducted literature review it is seen

that cyber bullying associated with different variables such as daily internet usage time, parents' educational levels, subjective well-being, parental control, sense of belonging to school, perceived academic success, gender, (Akbaba & Eroğlu, 2013; Navarro, Ruiz-Oliva, Larrañaga, & Yubero, 2015; Peker, Eroğlu & Ada, 2012; Rice et al , 2015; Wong, Chan & Cheng, 2014) as well as associated with social variables such as empathy, interpersonal sensitivity, perceived social support. Batman & Ayas 2013; Peker & Eroğlu, 2015; Rey, Lazuras, Casas, Barkoukis, Ruiz, & Tsorbatzoudis, 2016). Acting cyber bullying in visual environment rather than in a real World can be because of anxiety, fear and inability perception so the individuals can perform the behaviors that they can't in a real world and even can be called as cyber bullying, in visual environment. Because generally for them it is very unlikely to encounter with the people, who they do cyber bullying, with true identity in real world. From this point of view, cyber bullying is thought to be associated with social anxiety and social competence perception. This idea is supported by the results obtained in the study.

Conclusion

At the end of this study, it can be said that perceived social competence and social anxiety variables are significant predictors of cyber bullying variable.
